

Biotechnologické vlastnosti kvasiniek izolovaných pre potreby sekundárnej fermentácie vína

663.2 663.12 663.252.41

4. časť. Genetické vlastnosti izolovaných vínnych kvasiniek

Ing. SOŇA MICHALČÁKOVÁ, doc. Ing. FEDOR MALÍK, CS c., Ing. ERIKA MORVAYOVÁ, RNDr. VALTER VOLLEK, Chemickotechnologická fakulta SVŠT Bratislava

Kľúčové slová: vínne kvasinky, sporulačná schopnosť, DNA, rezistencia k antibiotikám, ploidia, zymocidálna aktivita, šumivé víno

Predchádzajúce časti tohto príspevku popisovali technologické a biochemické vlastnosti vínnych kvasiniek, izolovaných na princípe autoselekcie z dokvášajúcich vín juhomoravskej vinohradníckej oblasti. Zámerom práce bolo získať priemyselne zaujímavé kmene kvasiniek, vhodné pre výrobu šumivých vín.

Biochemické a fyziologické vlastnosti mikroorganizmov a z nich vyplývajúce technologické vlastnosti sú v zásade dané ich genetickým vybavením. Preto sme u izolovaných kmeňov študovali i genetické vlastnosti, ktoré tak dotvárajú komplexný obraz charakterizácie experimentálnych populácií vínnych kvasiniek. Pri sledovaní týchto vlastností sme sa zamerali na hodnotenie sporulácie, ploidie, nárokov na rastové látky, schopnosti dýchania a citlivosti na antibiotiká. Napokon sa testovala zymocidálna aktivita.

Poznanie genetických charakteristík je dôležité i z hľadiska ich ďalšieho využitia vo výrobe. Metódy génového inžinierstva poskytujú bohaté možnosti ovplyvňovania génového vybavenia kvasiniek, ktoré smeruje k zlepšovaniu ich vlastností. Pre účely šľachtenia je potrebné vybrať nielen vhodné kmene, ale aj poznať ich dedičné charakteristiky, na základe ktorých by bolo možné jednotlivé kmene získané génovými manipuláciami hodnotiť.

4.1 MATERIÁLY A METÓDY

4.1.1 Použité mikroorganizmy

V práci sme použili 10 kmeňov vínnych kvasiniek *Saccharomyces cerevisiae* izolovaných z vín juhomoravskej vinohradníckej oblasti a 7 zbierkových porovnávacích kmeňov vínnych kvasiniek. Charakterizácia vlastností použitých kvasiniek je uvedená v predchádzajúcich častiach tohto príspevku [1, 2]. Ako referenčné kmene pre stanovenie ploidie sa použili haploidný kmeň *S. cerevisiae* IL8-8D a diploidný kmeň *S. cerevisiae* DTXII.

4.1.2 Metódy sledovania genetických vlastností

Sporulačná schopnosť kvasiniek sa sledovala po 7-dňovej kultivácii pri 25 °C vo Fowellovom roztoku mikroskopicky a zisťovala sa frekvencia výskytu jednospórových až štvorspórových askov [3]. Ploidia buniek sa určovala nepriamo na základe obsahu DNA v bunke. Použila sa kultúra kvasiniek vyrastená v kompletnej glukózovej pôde do stacionárnej rastovej fázy. Z buniek sa extrahovala DNA, jej obsah sa stanovil difenylamínovým činidlom a výsledok porovnával s obsahom v štandardných haploidných a diploidných kmeňoch [3].

K sedimentu buniek ($2 \cdot 10^9$ buniek) sa pridalo 5 ml vychladenej HClO_4 (1 mol.l⁻¹) a po premiešaní inkubovalo 30 minút pri 4 °C v ľadovom kúpeli. Po centrifugácii sa sediment extrahoval 2,5 ml HClO_4 (1 mol.l⁻¹) vo vodnom kúpeli (70 °C) 30 minút. K 2 ml supernatantu sa pridalo 2 ml difenylamínového činidla a 0,1 ml vodného roztoku acetaldehydu (1,66 mg.ml⁻¹), zmes sa inkubovala 12 až 15 hodín pri teplote 30 °C a absorbanca roztoku sa zmerala pri 600 nm. Pre zostrojenie kalibračnej krivky sa ako štandard použila DNA spermíí rýb (Serva, NSR) v množstve 0 až 100 µg.ml⁻¹.

Nároky na rastové látky, schopnosť dýchania a citlivosť na antibiotiká sa zisťovala na nasledovných pôdach: pevnej minimálnej (identifikácia auxotrofných mutantov), glycerolovej (respiračne deficitné mutanty nie sú

schopné rásť na nesekvisitálnych substrátoch) a glycerolovej s obsahom antibiotík [erytromycínu (2 mg.ml⁻¹), resp. mucidínu (0,5 µg.ml⁻¹)] po 3 až 4 dňoch rastu pri 28 °C.

Zymocidálna (smrtiaca, killer) aktivita sa testovala na kompletnej glukózovej pôde s citrát-fosfátovým tlmivým roztokom (pH = 4,5), 0,01 % metylénovou modrou a vrstvou štandardného citlivého (*S. cerevisiae* S6/1), resp. smrtiaceho kmeňa (*S. cerevisiae* T 158/c). Na vrstvu štandardného kmeňa (10^5 buniek) sa testované kmeny naniesli vo forme okrúhleho kolónie a po 48 hodinovej inkubácii pri 22 °C sa vyhodnotila aktivita študovaných kmeňov na základe tvorby zón potlačeného rastu [4]. Smrtiace kvasinky produkujúce toxín vytvárajú jasnú zónu s modrým okrajom.

4.2 VÝSLEDKY A DISKUSIA

Schopnosť vytvárať spóry je dôležitou podmienkou viacerých genetických analýz kvasiniek a má tiež význam z taxonomického hľadiska. Zisťovala sa vo Fowellovom roztoku, do ktorého sme očkovali pripravenú suspenziu kmeňov. Najnižšia sporulačná efektívnosť bola pozorovaná u kmeňa *S. cerevisiae* 3A, a to 5,4 %, najvyššia 57,2 % u kmeňa *S. cerevisiae* 13 RVV (tabuľka 1). Väčšina kmeňov tvorila asky s dvoma až štyrmi spórmi, v menšej miere sa vyskytli asky obsahujúce jednu spóru.

Ploidia kvasiniek je daná počtom súborov chromozómov. Najčastejšie kvasinky bývajú diploidné, t. j. s dvojitým súborom chromozómov 2n [5]. Ploidia sa väčšinou určuje nepriamo testovaním vlastností kvasiniek, ktoré

Tabuľka 1. Sporulačná schopnosť, ploidia buniek, smrtiaca aktivita a rezistencia k antibiotikám študovaných kmeňov kvasiniek.

Kmeň	Sporulačná efektívnosť (%)	Obsah DNA v bunke (µg DNA · 10 ⁻³ buniek)	Ploidia	Zymocidálna aktivita	Rezistencia k antibiotikám
1B	25,0	47,9	2n	K ⁻ R ⁺	M ^S P ^R
2A	34,3	42,2	2n	K ⁻ R ⁻	M ^S P ^R
2C	38,4	44,1	2n	K ⁻ R ⁻	M ^S P ^R
3A	5,4	48,7	2n	K ⁻ R ⁻	M ^S P ^S
3B	28,3	44,3	2n	K ⁻ R ⁻	M ^S P ^S
6A	20,0	49,7	2n	K ⁻ R ⁻	M ^S P ^R
6C	16,5	50,3	2n	K ⁻ R ⁺	M ^S P ^R
11A	16,5	43,2	2n	K ⁻ R ⁻	M ^S P ^S
11B	27,0	42,7	2n	K ⁻ R ⁻	M ^S P ^R
11C	35,8	47,8	2n	K ⁻ R ⁺	M ^S P ^S
DA1	16,8	42,1	2n	K ⁻ R ⁻	M ^S P ^R
FV1	31,8	48,3	2n	K ⁻ R ⁺	M ^S P ^R
FV2	26,8	47,1	2n	K ⁻ R ⁻	M ^S P ^S
76/D	49,3	52,4	2n	K ⁻ R ⁻	M ^S P ^S
74/F	15,3	47,9	2n	K ⁻ R ⁻	M ^S P ^S
13RVV	57,2	45,5	2n	K ⁻ R ⁻	M ^S P ^R
3MTV	20,1	50,8	2n	K ⁻ R ⁻	M ^S P ^R

Vysvetlivky: K⁻R⁻ senzitivný kmeň, K⁺R⁺ smrtiaci kmeň, K⁻R⁺ neutrálny kmeň
S- senzitivita, R- rezistencia
M- mucidin, E- erytromycin

sú v priamom súlade so stupňom ploidie ako sú rozmery buniek a jadier, obsah deoxyribonukleovej kyseliny (DNA) v bunke, kríženie, a pod. Je známe, že obsah DNA v haploidnom kmeni *S. cerevisiae* (s jedným súborom chromozómov n) je 22 až 26 $\cdot 10^{-5}$ μg na bunku, v diploidných kmeňoch $2n$ by mal byť obsah DNA dvojnásobný, v triploidných trojnásobný, atď. V našich experimentoch sme zisťovali stupeň ploidie na základe obsahu DNA v bunke a porovnali s obsahom v štandardných kmeňoch. Referenčný haploidný kmeň *S. cerevisiae* IL8-8D obsahoval 26,9 μg DNA v 10^9 bunkách, diploid *S. cerevisiae* DTXII 48,2 μg v 10^9 bunkách. Naše kmene s obsahom DNA v rozmedzí 42 až 52 μg v 10^9 bunkách sme určili ako diploidné. Uvedené výsledky sú priemerom z troch stanovení.

Podmienkou úspešnej kultivácie fyziologicky odlišných mikroorganizmov v kultivačnom prostredí je znalosť ich nárokov na prítomnosť nevyhnutných živín a podmienok kultivácie. Z výsledkov testovania izolovaných a porovnávacích kmeňov vyplýva, že všetky študované kmene majú prototrofný charakter a nevyžadujú teda prídavok rastových látok do kultivačného prostredia. Rastom na glycerolovej pôde potvrdili všetky sledované kvasinky charakter dýchajúcich (respiračne kompetentných) kmeňov.

Citlivosť a odolnosť voči antibiotikám patrí k základným dedičným charakteristikám kvasiniek, ktoré možno využiť ako znaky pri selekcii kmeňov s požadovanými vlastnosťami pripravených technikami génových manipulácií. Sledovali sme rezistenciu na antibiotiká erytromycín a mucidín. Z testovaných kmeňov bolo 10 odolných voči erytromycínu a 7 naň citlivých, všetky kmene boli citlivé na prítomnosť mucidínu v pôde.

Smrtiace kvasinky rodu *Saccharomyces* sú charakteristické produkciou extracelulárneho proteínového toxínu, ktorý usmrcuje bunky citlivých kmeňov príbuzného typu [6]. Tieto môžu spôsobiť značné komplikácie pri vedení fermentácie, najmä ak kultúrne kvasinky sú voči nim citlivé. V množstve nad 2 % úplne potlačia rast senzitívnych kmeňov, čo má za následok nedostatočné prekvasenie substrátu a tým aj nízku kvalitu výsledného produktu [7]. Smrtiaca aktivita nebola zistená u žiadneho z testovaných kmeňov kvasiniek. kmene 1B, 6C, 11C a FV1 boli neutrálne, to znamená, že netvorili zóny ani na vrstve citlivého ani na vrstve smrtiaceho kmeňa. Ostatné kmene možno zaradiť medzi citlivé kvasinky.

V predchádzajúcich častiach tohto príspevku bol na základe testovania technologických a biochemických vlastností vybraný kmeň *S. cerevisiae* 6C. Tento kmeň vykazoval výborné technologické, uspokojivé biochemické a štandardné genetické vlastnosti, a preto by mohol byť priemyselne zaujímavý pre výrobu šumivých vín.

4.3 ZÁVER

U 10 kmeňov vinných kvasiniek izolovaných z vín juhomoravskej vinohradníckej oblasti a 7 zbierkových porovnávacích kmeňov sme charakterizovali vybrané genetické vlastnosti. Najvyššia sporulačná efektívnosť bola zistená u kmeňa *S. cerevisiae* 13RVV. Ani jeden kmeň nevyžadoval prídavok rastových látok do kultivačného prostredia, kmene sa výrazne neodlišovali v obsahu DNA v jadre. Žiadny z izolovaných kmeňov nevykazoval smrtiacu aktivitu, 4 zo sledovaných kmeňov boli neutrálne, ostatné možno zaradiť medzi citlivé kmene.

Kmeň vytýpaný pre možné priemyselné využitie pri výrobe šumivých vín *S. cerevisiae* 6C preukázal štandardné genetické vlastnosti a neodlišoval sa výrazne od v technológii sekundárnych fermentácií bežne používaného kmeňa Bratislava 1.

Genetické charakteristiky celého sledovaného súboru kvasiniek dotvárajú komplexný obraz biotechnologických vlastností kmeňov izolovaných z vín juhomoravskej vinohradníckej oblasti.

Literatúra

- [1] MALÍK, F., VOLLEK, V., HRONČEK, J., MORVAYOVÁ, E.: Kvas. prům., 35, 1989, s. 141
- [2] MALÍK F., HRONČEK, J., VOLLEK, V., MORVAYOVÁ, E.: Kvas. prům., 35, 1989, s. 171
- [3] NORRIS, J. R., RIBONS, D. W. (eds.): Methods in Microbiology 5B, Academic Press, London, 1971
- [4] WOODS, D. R., BEVAN, E. A.: J. Gen. Microbiol. 51, 1968, s. 115
- [5] KOCKOVÁ-KRATOCHVÍLOVÁ, A.: Kvasinky a kvasinkovité mikroorganizmy. Alfa, Bratislava, 1982
- [6] TIPPER, D. J., BOSTIAN, K. A.: Microbiol. Rev. 48, 1984, s. 125
- [7] BARRE, P.: Bull. O. I. V. 57, 1984, s. 635

Lektoroval doc. Ing. Erich Minárik, DrSc.

Michalčáková, S. - Malík, F. - Morvayová, E. - Vollek, V.: Biotechnologické vlastnosti kvasiniek izolovaných pre potreby sekundárnej fermentácie vína. 4. časť. Genetické vlastnosti izolovaných vinných kvasiniek. Kvas. prům., 35, 1989, č. 12, s. 357—358.

U série vinných kvasiniek izolovaných z dokvášajúcich vín juhomoravskej vinohradníckej oblasti sa charakterizovala sporulačná schopnosť, nároky na rastové látky, rezistencia k antibiotikám, ploidia buniek a schopnosť dýchania. Všetky sledované kmene boli prototrofné, dýchajúce, diploidné, s pomerne nízkou sporulačnou schopnosťou, pričom nevykazovali smrtiacu aktivitu.

Михалчакова, С. - Малик, Ф. - Морвайова, Е. - Воллек В.: Биотехнологические свойства дрожжей, изолированных для потребностей вторичной ферментации вина. 4. часть. Генетические свойства изолированных винных дрожжей. Квас. прум., 35, 1989, № 12, стр. 357—358.

Для серии винных дрожжей, изолированных из дображивающих вин виноградной области Южной Моравии, были характеризованы способность спорообразования, требования к ростовым веществам, устойчивость в отношении к антибиотикам, плоидия клеток и способность дыхания. Все исследованные штаммы были прототрофные, дышащие, диплоидные, с относительно низкой способностью спорообразования, причем не показывали смертоносную активность.

Michalčáková, S. - Malík, F. - Morvayová, E. - Vollek, V.: Biotechnologic Properties of Yeasts Isolated for Secondary Fermentation of Wine. Part IV. Genetical Properties of Isolated Wine-Making Yeasts. Kvas. prům., 35, 1989, No. 12, pp. 357—358.

The spore formation, the necessity of growth factors, the resistance to antibiotics, the cell ploidity and the respiration ability were determined with the yeasts isolated from an after-fermentation of wines from the South Moravia viticulture region. All the observed strains were prototrophic, with respiration and diploidic. Their sporulation ability was low. They have no killing activity.

Michalčáková, S. - Malík, F. - Morvayová, E. - Vollek, V.: Biotechnologische Eigenschaften der für die Zwecke der sekundären Weinfermentation isolierten Hefen. 4. Teil. Genetische Eigenschaften der isolierten Weihen. Kvas. prům., 35, 1989, Nr. 12, S. 357—358.

Bei der Weinhefenserie, die aus nachgärenden süd-mährischen Weinen isoliert wurde, wurden folgende charakteristische Parameter bestimmt: Sporulationsfähigkeit, Ansprüche an Wachstumsstoffe, Resistenz gegenüber Antibiotica, Ploidität der Zellen und Atmungs-fähigkeit. Alle verfolgten Stämme waren prototroph, atmend, diploid, mit einer relativ niedrigen Sporulationsfähigkeit, ohne dabei die lethale Aktivität aufzuweisen.